

- в виконимии: *Извилистая ул.*

Заклучение. Таким образом, процесс номинации линейного объекта не может быть изолирован от субъективной оценки его с точки зрения номинатора. Заметную группу названий линейных объектов составляют эмоционально-характерологические, которые свойственны как урбанонимной, так и виконимной системам. Среди топонимов, относящихся к эмотивной лексике, преобладают наименования, выражающие положительные эмоции. Отметим, что в семантике топонимов заключена информация о географическом объекте, о его связи с человеком и обществом в целом.

Литература

1. Мезенка, Г.М. Віцебшчына ў назвах вуліц: манаграфія: у 2 ч. / Г.М. Мезенка. – Віцебск : ВДУ імя П.М. Машэрава, 2008. – Ч. 1. – 363 с.
2. Мезенко, А.М. Эмотивная лексика в урбанонимии Витебщины и Смоленщины: представленность, особенности функционирования / А.М. Мезенко // Смоленск и Смоленщина в именах и названиях: история и современность (к 1150-летию со дня основания города). Сб. статей по материалам докладов и сообщений конференции (Смоленск, 4-5 октября 2012 года). – Смоленск: Маджента, 2012. – С.81-85.
3. Шаховский, В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В.И. Шаховский. – Воронеж, 1987. – 24 с.

НЕКАТОРЫЯ КАНАТАЦЫЙНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ ФРАЗЕАЛАГІЗМАЎ У БЕЛАРУСКАЙ І ПОЛЬСКОЙ МОВАХ

Прышчэпа Ю.Ф.

студэнтка 4 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік – Бабіч Ю.М., канд. філал. навук, дацэнт

На сучасным этапе развіцця лінгвістычнай навукі становіцца відавочнай недастатковасць вывучэння мовы толькі як сродку кантактавання, зносін людзей. Мову беларускага этнасу можна назваць народнай энцыклапедыяй, у якой сабраныя ўсе веды і вопыт пра свет мінулых пакаленняў. Моўная народная свядомасць з'яўляецца ўвасабленнем нацыянальнага светаразумення ў слоўнай форме і стэрэатыпах.

У наш час, калі грамадства становіцца ўсё больш шматмоўным, значна павысілася роля супастаўляльнага вывучэння моў. Праблематыка параўнальнага аналізу моў застаецца ў цэнтры ўвагі сучаснай беларускай лінгвістыкі. Супастаўленне адзінак ці фрагментаў пэўных моўных сістэм дазваляе глыбей і больш поўна асэнсаваць катэгорыі кожнай славянскай мовы.

На сёння актуальным у лінгвістыцы з'яўляецца даследаванне канцэптаў, звязаных з характарыстыкай унутранага і знешняга свету чалавека, яго жыццядзейнасці і сацыяльнага статусу.

Актуальнасць гэтага абумоўлена тым, што ў сучасным грамадстве дынамічна развіваецца міжкультурная камунікацыя. Сацыялінгвакультурнае мадэляванне мовы дазваляе раскрыць спецыфіку моўнай свядомасці і камунікатыўных паводзін носьбітаў канкрэтных культур.

Мэта нашага даследавання – выявіць на аснове параўнальнага аналізу ацэначную характарыстыку чалавека ва ўстойлівых спалучэннях (на матэрыяле беларускай і польскай моў).

Матэрыял і метады. Даследаванне грунтуецца на матэрыяле “Польска-беларускага слоўніка”, які быў выдадзены ў 2005 годзе пад рэдакцыяй Г.А. Цыхуна. Аўтарамі ўкладальнікамі слоўніка з'яўляюцца Яўгенія Волкава і Валянціна Авілава. Асноўныя метады даследавання – апісальны, супастаўляльны.

Вынікі і іх абмеркаванне. Фразеалагічны фонд беларускай мовы «суправаджаюць» наватворы розных перыядаў эканамічных, сацыяльных і палітычных пераўтварэнняў у грамадстве. У цяперашні час новыя фразеалагічныя выразы пастаянна ўзнікаюць у мове і, актыўна ужываючыся, замацоўваюцца ў фразеалагічным складзе, узбагачаюць яго новымі выразнымі сродкамі. Фразеалагізмы поўна характарызуюць усе бакі жыцця чалавека.

Адна з галоўных функцый фразеалагічнай адзінкі – ацэначная. Адмоўная або станоўчая ацэнка з'яўляецца ў фразеалогіі абагульняльнай кваліфікацыяй. У фразеалогіі няма агульнаацэначных значэнняў «добры/дрэнны». У пераважнай большасці фразеалагізмаў, якія валодаюць тым ці іншым відам ацэначнасці, прысутнічае эматыўная характарыстыка. Наяўнасць эматыўнасці выклікае эмацыйнае суперажыванне, актуалізуе ў слухача / чытача фразеалагічны вобраз.

Здольнасць не столькі называць тыя ці іншыя з'явы, колькі даваць ім ацэнку, уласціва многім фразеалагізмам розных семантыка-граматычных тыпаў.

Як паказвае матэрыял, найбольш выразна ацэначнае значэнне выяўляецца ў назоўнікавых і прыметнікавых фразеалагізмах, напрыклад: **zero bezwzglkdne** – абсалютны нуль, **serce zakscze** – заечая душа, **giowa karpińciana** – галава садовая.

На думку прафесара Лепешава, з ацэначнай функцыяй рэалізуюцца многія дзеяслоўныя (**mież muchy w (na) nosie** – мець мухі ў носе, **dostał bzika** – быць з бзыкам), а таксама амаль усе несудадносныя фразеалагізмы (**daż się w znaki** – дацца ў знакі, **między mleko pod nosem** – малако на губах не абсохла).

Ацэначную апасродкаваную функцыю выконваюць і прыслоўныя фраземы: **kiamaj jak z nut** – хлусіць як па нотах, **jak fillip z konopli** – як піліп з канопель ‘зусім нечакана, знянацку’. Гэта функцыя не прамая, бо выразы характарызуюць не асобу, а яе дзеянне і ўжо праз дзеянне – асобу як носьбіта гэтага дзеяння [1, 211].

Фразеалагізмаў, якія адлюстроўваюць паводзіны чалавека, дастаткова. Адною з найбольш шматлікіх з’яўляецца група фразеалагізмаў са значэннем якаснай ацэнкі асобы.

У залежнасці ад таго, якім уласцівасцям даецца ацэнка, намі вылучаюцца дзве падгрупы:

- 1) ацэнка індыўідуальных якасцяў асобы;
- 2) ацэнка асобы па яе становішчы ў грамадстве, калектыве.

У межах першай групы на падставе супрацьпастаўлення прыкмет можна вылучыць разрады:

«вонкавае аблічча чалавека»: **miej mleko pod nosem** – малако на губах не абсохла ‘хто-небудзь малады, нявыпытны’, **na ustach miod, a w sercu lyd** – на вуснах мёд, а (на) сэрцы лёд, **jaka mąż, taka żona** – якая матка, такое і дзіцятка; «ўнутранае аблічча чалавека», сфера паняццёвага зместу, якая ўключае ацэнку інтэлектуальнага развіцця, маральных якасцяў: **cicha woda brzęgi rwie** – у ціхім балочце чэрці вядуцца ‘ціхі, спакойны толькі на першы погляд’, **niebieski ptak** – вольная птушка ‘свабодны, ні ад каго не залежны чалавек’, **twardy orzech do zgryzienia** – цвёрды арэшак ‘пра моцнага чалавека’, **kurza pamięć** – курыная памяць.

Другая падгрупа ўключае два разрады: ацэнка сацыяльнага становішча чалавека і ўзаемаадносіны асобы і калектыву: **gruba ryba** – важная птушка ‘чалавек з высокім становішчам, пасадай’, **zero bezwzględne** – абсалютны нуль ‘нікчэмны чалавек, бескарысны’, **gruba ryba** – пуп зямлі ‘самы важны, самы галоўны, лепшы за ўсіх’, **gruba ryba** – рука руку мае ‘чалавек выроджвае іншага ў несумленнай справе’, **piłate koło u wrota** – апошняя спіца ў калясніцы ‘чалавек, які адыгрывае нязначную ролю ў жыцці’, **znaj pana po cholewach** – ведаць пана па халявах.

Дарэчы, апошняе спалучэнне ўзнікла ў той час, калі этнічная тэрыторыя Беларусі ўваходзіла ў склад Рэчы Паспалітай. У тыя часы польскія паны насілі каляровыя саф’янавыя боты, якія даношвалі за імі слугі. Яны прышывалі да халяў чорныя скураныя галоўкі і гэтым вылучаліся сярод іншых людзей. У выслоўі яскрава адлюстравана стаўленне простага людзю да фанатэрыстай панскай чэлядзі.

Асобна можна вылучыць фразеалагізмы са значэннем «формы паводзінаў»: размаўляць, плятка-рыць – **nie zostawiaj na suchej nitki** – перамыць усе костачкі, **łaz wodk** – ліць ваду ‘гаварыць пустое’; маўчаць – **nabraw wody w usta, zasznurować usta** – нібы вады ў рот узяўшы; рызыкаваць – **ma zielono w gowie** – у яго вецер у галаве, **zamienić stryjek siekierką na kijek** – памяняць быка на індыка ‘дзейнічаць неабдуманна’; быць у стане ўзбуджэння – адчаю, турботы – **dostać bzika** – быць з бзыкам ‘страціць вартасць, сілу’, **kamień u szyi** – камень на шыі ‘адчуваць душэўныя клопаты’.

Заклучэнне. Такім чынам, праведзенае даследаванне паказвае, што большасць фразеалагічных адзінак у беларускай і польскай мовах мае падобную структуру, склонавую форму, лікавае значэнне. Але незаўсёды да польскіх фразем можна падабраць слова-адпаведнікі ў беларускай мове і наадварот. Унутраны свет чалавека, яго светаўспрыманне, характарыстыка асобы падаецца досыць падобна ў блізкароднасных мовах.

З дапамогай даследавання фразеалагізмаў, якія характарызуюць чалавека, магчыма больш глыбока пазнаць светаўспрыманне беларуса і паляка, навакольнай рэчаіснасці, багацці выразных моўных сродкаў, жыцці народа, вызначыць напрамкі, у якіх неабходна прыкладаць намаганні для развіцця культуры і блізкароднасных моў.

Літаратура

1. Аксамітаў, А.С. Беларуская фразеалогія. – Мн., 1978. – 222 с.
2. Лепешаў, І.Я. Фразеалогія сучаснай беларускай мовы. – Мн., 1998. – 271 с.

ВОБРАЗ МАЛОЙ РАДЗІМЫ ЯК ДУХОЎНАЯ АСНОВА ПАЭЗІІ СЯРГЕЯ ПАНІЗНІКА

Радзіхоўская І.Г.

студэнтка 3 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік – Русілка В.І., канд. філал. навук, дацэнт

Сяргей Сцяпанавіч Панізнік – беларускі паэт, празаік, журналіст, перакладчык, краязнаўца, актыўны грамадскі дзеяч. Нарадзіўся 10 мая 1942 года ў вёсцы Бабышкі Міёрскага раёна Віцебскай вобласці, што ў многім вызначыла асноўныя тэматычныя матывы яго творчасці. На сённяшні дзень мы маем шмат матэрыялаў, прысвечаных Сяргею Панізніку, але ў беларускай навуцы пакуль што няма адзінага даследавання, у якім бы сістэматызавана разглядаліся жыццё і творчасць пісьменніка. Актуальнасць дадзенай навуковай працы ўзмацняецца тым, што 2018 год названы годам малой радзімы.